

นโยบายและแนวทางการปรับปรุงระบบตลาดสินค้าเกษตรของไทย

ดร. ชัยวัฒน์ คนจริง*

คำนำ

เมื่อเศรษฐกิจมีการขยายตัว ประชากรมีรายได้มากขึ้น และเศรษฐกิจมีการติดต่อกับโลกภายนอกมากขึ้นนั้น การผลิตการบริโภคและการค้าขายสินค้า อาหารและวัตถุดิบย่อมจะขยายขอบเขตมากขึ้น บทบาทของการตลาดและการพัฒนาของระบบตลาดเป็นสิ่งจำเป็นที่จะต้องคำนึงไปควบคู่กับการขยายตัวทางการผลิต การบริโภค และการค้าขายระหว่างประเทศ โดยที่การขยายตัวทางด้านเกษตรกรรมเป็นปัจจัยพื้นฐานของการขยายทางเศรษฐกิจของประเทศไทย ดังนั้น การพัฒนาตลาดและระบบราคาสินค้าเกษตรจึงเป็นสิ่งจำเป็นเพื่อให้ระบบตลาดได้รองรับและสอดคล้องกับความเติบโตทางการผลิต การบริโภค และการค้าสินค้าเกษตรได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ในขณะที่ความถี่ที่รายได้ของประชากรทั้งในประเทศไทยเอง และในประเทศที่เป็นผู้ส่งเข้าสินค้าเกษตรก็ได้เปลี่ยนแปลงไป รสนิยมและรูปแบบการบริโภคอาหารของประชากรย่อมเปลี่ยนแปลงไปควบคู่ การพัฒนาระบบตลาดให้มีประสิทธิภาพให้สามารถสะท้อนถึงการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวก็จะเป็นประโยชน์แก่การวางนโยบายขยายการผลิตสินค้าเกษตรให้เป็นไปตามความต้องการของผู้บริโภค

ยิ่งในระบบเศรษฐกิจที่มีการขยายตัวออกไปอย่างกว้างขวางแล้ว การติดต่อซื้อขายโดยตรงระหว่างผู้ผลิตและผู้บริโภคยิ่งจะกระทำไต่ยากมากยิ่งขึ้น ดังนั้นระบบตลาดที่ได้รับการพัฒนาแล้วจะสามารถเชื่อมโยงให้ผู้ผลิตและผู้บริโภคได้ทราบและตอบสนองต่อความต้องการซึ่งกันและกันได้ดียิ่งขึ้น

ลักษณะโครงสร้างและการดำเนินงานของระบบตลาดเกษตร

โครงสร้างของระบบตลาดสินค้าเกษตรโดยทั่วไปในประเทศไทยสามารถจำแนกออกได้เป็น 2 ลักษณะ คือ

* อาจารย์ภาควิชาเศรษฐศาสตร์เกษตร คณะเศรษฐศาสตร์และบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ก. โครงสร้างตลาดที่มีการซื้อขายแบบอิสระ ซึ่งหมายถึงโครงสร้างตลาดของสินค้าเกษตร ส่วนใหญ่ที่มีการซื้อขายโดยอิสระและเปลี่ยนแปลงไปตามภาวะการmarkt ตลาดทั้งภายในและภายนอกประเทศ ซึ่งได้แก่ระบบตลาด ข้าว ข้าวโพด ยางพารา อ้อย มันสำปะหลัง ผักและผลไม้ และพืชไร่อื่น ๆ เป็นต้น โครงสร้างของตลาดในลักษณะนี้รวมถึงโครงสร้างตลาดของระบบสหกรณ์การเกษตรโดยทั่วไปอีกด้วย ลักษณะการดำเนินงานของตลาดในระบบนี้ ส่วนใหญ่เป็นไปตามกลไกตลาดโดยมีความเกี่ยวข้องกับตลาดภายนอกในระดับสูง และจุดกำเนิดของราคาภายในจึงเกิดขึ้นในตลาดกลางที่มีการติดต่อซื้อขายกับตลาดภายนอกโดยเฉพาะตลาดกลางกรุงเทพฯ แล้วกระจายออกสู่ภูมิภาคและท้องถิ่นโดยผ่านกลไกตลาด

ข. โครงสร้างของตลาดที่มีการซื้อขายแบบไม่อิสระ หมายถึงโครงสร้างของตลาดของสินค้าที่มีการตกลงยินยอมกันที่จะให้การซื้อขายอยู่ในรูปของข้อผูกพัน ทั้งในลักษณะวาจาหรือด้วยสัญญาการซื้อขาย แนวโน้มของการซื้อขายแบบมีข้อผูกพัน เหล่านี้มีมากขึ้นและในรูปแบบที่ชัดเจนขึ้น เช่นในรูปของบริษัทหรือหุ้นส่วนการเกษตร เป็นต้น ลักษณะตลาดดังกล่าวนี้เกิดกับผลิตภัณฑ์ที่มีความต้องการคุณภาพและมาตรฐานที่แน่นอนและมีปริมาณการผลิตไม่สม่ำเสมอ เช่น สับปะรด ไข่ สุนัข และอุตสาหกรรมผลไม้บรรจุกระป๋อง เป็นต้น อย่างไรก็ตามระบบการซื้อขายของสินค้าภายใต้โครงสร้างตลาดประเภทนี้ยังคงอาศัยกลไกตลาดที่เป็นอยู่ แต่จุดกำเนิดของราคาในระดับผู้ผลิตนั้นอยู่ที่การตกลงระหว่างผู้ซื้อและผู้ขายที่มีข้อผูกพันกันอยู่ ลักษณะของการซื้อขายดังกล่าวนี้ถ้าอยู่ในรูปแบบเสรีจะรวมไปถึงการกำหนดปริมาณผลผลิตและราคารับซื้อโดยผู้ซื้อ การให้ความช่วยเหลือด้านวิชาการและสินเชื่อทั้งในรูปเงินและรูปของปัจจัยการผลิต และการประกันรายได้ เป็นต้น แต่สิ่งที่เป็นลักษณะพิเศษของระบบตลาดดังกล่าวนี้ก็คือว่า ผู้ผลิตผลผลิตมักเป็นผู้ผูกขาดทางเทคนิคการผลิต เช่น พันธุ์ ปัจจัยการผลิตสมัยใหม่ และเทคนิคการดูแลรักษา เป็นต้น

การแทรกแซงระบบตลาดเกษตรของรัฐบาล

โดยที่ระบบตลาดเกษตรของประเทศไทยโดยทั่วไปนั้นเป็นการดำเนินงานโดยระบบวิสาหกิจเสรีหรือระบบวิสาหกิจภาคเอกชน การพัฒนาในขบวนการตลาดและการซื้อขายจึงเกิดขึ้นจากฝ่ายเอกชน ภายใต้กรอบของระเบียบกฎหมายทางการค้าขายที่รัฐบาลเป็นผู้กำหนดขึ้นเพื่อถือปฏิบัติ แต่เพื่อเป็นการนำทางด้านธุรกิจและการอำนวยความสะดวกแก่ผู้ซื้อผู้ขาย รัฐบาลจะดำเนินกิจกรรมทางการตลาดในบางอย่างและบางลักษณะได้โดยเพียงเพื่อให้เป็นตัวอย่างหรือการนำทางของการลงทุนทางภาคเอกชนเท่านั้น

ดังนั้นภายใต้นโยบายระบบตลาดเสรีที่เป็นอยู่นั้น บทบาทของรัฐจึงอยู่ในส่วนของการอำนวยความสะดวกในการซื้อขาย เช่นการสร้างถนนหนทาง ควบคุม การรวบรวมและเผยแพร่ข่าวสารการตลาด การกำหนดเกรดและมาตรฐาน บริการพาณิชย์ การสร้างโกดังคลังสินค้าบางส่วน และการกำหนดระเบียบและกฎหมายการพาณิชย์ เป็นต้น

อย่างไรก็ดี ในทางปฏิบัติแล้ว รัฐบาลมิได้ดำเนินการอยู่ภายในขอบเขตเช่นที่กล่าวมาข้างต้นเท่านั้น รัฐบาลในหลายสมัยยังได้ดำเนินการตามนโยบายบางอย่างเพื่อแทรกแซงตลาดโดยตรง โดยให้เหตุผลเพื่อความเป็นธรรมและเพื่อป้องกันการเอารัดเอาเปรียบรวมทั้งเพื่อการรักษาเสถียรภาพของราคาและตลาดอีกด้วย การแทรกแซงตลาดของรัฐสำหรับสินค้าเกษตรจึงปรากฏอยู่ในแทบทุกระดับของตลาด เช่น

ก. ในระดับผู้ผลิต รัฐบาลในสมัยก่อน ๆ รวมทั้งปัจจุบันได้เข้าแทรกแซงตลาดทั้งที่เป็นตลาดผลิตผลและตลาดปัจจัยการผลิตโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อยกระดับรายได้ของผู้ผลิตเป็นสำคัญ รูปแบบของการแทรกแซงได้แก่การประกันหรือพยุงราคาผลิตผลการช่วยเหลือด้านราคาและค่าขนส่งสำหรับปัจจัยการผลิต เช่น ปุ๋ย เคมี เป็นต้น โครงการพยุงราคาผลิตผลเท่าที่ได้กระทำมาแล้ว ได้แก่โครงการพยุงราคาข้าว ข้าวโพด ฝ้าย อ้อย และถั่วต่าง ๆ

ข. ในระดับผู้บริโภค การแทรกแซงตลาดในระดับผู้บริโภคได้แก่การควบคุมราคาขายปลีกสำหรับสินค้าบางรายการเช่น เนื้อสุกรชำแหละ เนื้อโคกระบือชำแหละ และน้ำตาลทราย เป็นต้น นอกจากนี้ก็ได้แก่การควบคุมสินค้าที่จะเข้าสู่ตลาด การผลิตและจำหน่ายสินค้านำเข้าถูกแก่ผู้บริโภค จุดมุ่งหมายของการเข้าแทรกแซงตลาดของรัฐบาลในระดับนี้เพื่อป้องกันการขาดเสถียรภาพของตลาด และเพื่อการรักษาระดับราคาผู้บริโภคไว้ในระดับที่เหมาะสม

ค. ในระดับส่งออก การแทรกแซงตลาดของรัฐในระดับส่งออกมีหลายรูปแบบ แต่ละรูปแบบก็มีวัตถุประสงค์ต่างกันและใช้กับสินค้าต่างชนิดกัน แต่เหตุผลส่วนใหญ่ก็เพื่อจัดระเบียบการส่งออกให้เป็นไปอย่างมีระบบ เพื่อให้เกิดเสถียรภาพของตลาดส่งออกและป้องกันการขาดแคลนสินค้าบริโภคภายในประเทศ รูปแบบของการแทรกแซงประกอบด้วยการกำหนดราคาส่งออกขั้นต่ำ การกำหนดโควตาส่งออก

การกำหนดอัตราสำรองข้าว การค้าโดยรัฐ การกำหนดให้ขออนุญาตเพื่อส่งออกและการเก็บภาษีส่งออกโดยตรง เช่น ฟรีเมี่ยมข้าว ภาษีส่งออกยาง และน้ำตาล เป็นต้น

สภาพปัญหาตลาดเกษตรของไทย

สภาพปัญหาตลาดเกษตรของไทยที่ประมวลไว้ในที่นี้เป็นสภาพปัญหาต่าง ๆ ที่เป็นผลสะท้อนมาจากการดำเนินงานของระบบตลาดเอง และจากการแทรกแซงของรัฐบาล สภาพปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้บางปัญหายังเป็นที่ถกเถียง แต่บางปัญหาก็ได้มีการศึกษาวิเคราะห์มาแล้วอย่างละเอียด ปัญหาที่มีอยู่ในปัจจุบันสามารถจำแนกได้เป็น 2 ระดับ คือ ระดับทั่วไปกับระดับเฉพาะสินค้า

ก. ปัญหาทั่วไปของระบบตลาดเกษตร ปัญหาที่ถือว่าเป็นปัญหาทั่วไปของระบบตลาดเกษตรของไทยพอจะสรุปได้เป็นประเด็น ๆ ไป ดังนี้

- (1) อำนาจการต่อรองทางการซื้อขายของผู้ผลิตหรือเกษตรกรยังอยู่ในระดับต่ำ โดยเฉพาะในท้องถิ่นที่อยู่ห่างไกลเส้นทางคมนาคมหรือมีการคมนาคมขนส่งที่ไม่สะดวก การผูกขาดในการซื้อขายสินค้าโดยพ่อค้าเอกชนโดยการรับซื้อสินค้าในราคาต่ำและขายในราคาสูง ในพื้นที่ดังกล่าวยังคงปรากฏอยู่
- (2) ผู้ผลิตที่อยู่ภายใต้ระบบตลาดแบบไม่อิสระไม่อยู่ในฐานะจะต่อรองการกำหนดราคาสินค้าได้ หากแต่โรงงานหรือผู้รับซื้อซึ่งมักเป็นบริษัททุนส่วนการเกษตร เป็นผู้กำหนดราคาซื้อหรือราคาประกัน
- (3) สถาบันตลาดกลางที่จะเป็นแหล่งอำนวยความสะดวกในการซื้อขายยังขาดแคลน และที่มีอยู่ยังไม่มีระบบการดำเนินงานที่สมบูรณ์
- (4) สิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐาน โดยเฉพาะถนนชนบทและระบบการกระจายข่าวสารและบริการการพาณิชย์ของรัฐยังไม่ทั่วถึง การเก็บรักษาสินค้ารวมทั้งสิ่งอำนวยความสะดวกที่ยังขาดแคลน
- (5) ระบบการตลาดในรูปแบบที่ไม่อิสระเป็นระบบตลาดที่มีการลงทุนระดับสูงจากบริษัทต่างชาติ มีการผูกขาดทางเทคโนโลยีสูง มีการนำผลตอบแทนออกนอกประเทศและส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพของผู้ผลิตขนาดเล็กที่อยู่นอกระบบตลาด

(6) การแทรกแซงตลาดของรัฐในรูปของการรับซื้อเพื่อพยุงราคาและการช่วยเหลือทางด้านการปัจจัยการผลิตโดยตรงแก่ผู้ผลิตยังเป็นไปไม่ทั่วถึงและไม่เป็นมาตรการที่ยุติธรรมกับราคาและรายได้ของผู้ผลิตให้สูงขึ้นเป็นการถาวรได้

(7) การควบคุมราคาสินค้าในระดับผู้บริโภคมีผลทำให้เกิดการกักตุนเก็งกำไร ทำให้สินค้าขาดแคลน ทำให้ความต้องการสินค้าตลาดเคลื่อนไหวและเป็นการไม่ให้อำนาจแก่ผู้ผลิตในการปรับปรุงคุณภาพของสินค้า

(8) โครงการจำหน่ายสินค้าราคาถูกแก่ผู้มีรายได้น้อย ยังเป็นไปไม่ทั่วถึงทั้งในเมืองและในชนบท และในทางปฏิบัติโครงการจำหน่ายสินค้าราคาถูกมีได้ดำเนินการเพื่อผู้มีรายได้น้อยโดยเฉพาะ

(9) มาตรการการส่งออกที่กำหนดขึ้นโดยรัฐโดยทั่วไปยังไม่เอื้ออำนวยให้เกิดการเพิ่มพูนประสิทธิภาพและการขยายขนาดธุรกิจของธุรกิจส่งออก

ข. ปัญหาเฉพาะสินค้า

(1) ระบบตลาดของสินค้าประเภทผัก ผลไม้ ผลิตภัณฑ์ปศุสัตว์ยังไม่ได้รับการพัฒนาด้านการจัดเก็บและมาตรฐาน ทำให้ไม่สะดวกแก่การกำหนดราคาที่เหมาะสมกับเกษตรกรและคุณภาพสินค้า

(2) นโยบายราคาย้ายและป้อนยังไม่เป็นสิ่งจูงใจแก่ผู้ผลิตในการเพิ่มผลผลิต

(3) การแทรกแซงตลาดของรัฐในระดับส่งออกและระดับผู้บริโภคในกรณีของข้าว ข้าวโพด น้ำตาล และยางพารา มีผลผลักดันให้ระดับราคาผู้ผลิตลงเสถียรภาพอยู่ในระดับต่ำ ไม่เป็นสิ่งจูงใจต่อการผลิตของผู้ผลิต

(4) การกำหนดราคาขั้นต่ำและโควตาส่งออกสำหรับข้าวโพด น้ำตาล ก่อให้เกิดค่าเช่าทางเศรษฐกิจแก่ผู้มีสิทธิถือโควตา และก่อให้เกิดการซื้อขายโควตาส่งออกซึ่งเป็นการสร้างความไม่มีเสถียรภาพให้แก่ตลาดภายใน

(5) การกำหนดเขตการค้าสำหรับสุกรทำให้เกิดการผูกขาดตลาดทั้งในตลาดส่วนกลางและส่วนภูมิภาค

(6) ทางด้านตลาดสัตว์น้ำทะเล การกำหนดราคาปัจจัยการผลิตที่ต่ำ โดยเฉพาะราคาน้ำมันเชื้อเพลิงเพื่อการประมง และการส่งเสริมด้านการส่งออกที่สูง มีผลผลักดันให้เกิดการจับสัตว์น้ำทะเลในปริมาณที่มากกว่าอัตราการเติบโตของปริมาณสัตว์น้ำที่มีอยู่ ซึ่งในที่สุดจะนำไปสู่การขาดแคลนสัตว์

น้ำทะเลในประเทศในโอกาสต่อไป

นโยบายและแนวทางการปรับปรุงตลาดสินค้าเกษตร

จากปัญหาและอุปสรรคข้างต้น แนวนโยบายของการพัฒนาการตลาดและราคาสินค้าเกษตร จึงน่าจะกำหนดไว้เพื่อวัตถุประสงค์ดังต่อไปนี้

- ก. เพื่อเพิ่มการแข่งขันการซื้อขายในระดับเกษตรกรและเพื่อลดอำนาจการผูกขาดตลาดของพ่อค้าในท้องถิ่น
- ข. เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและลดค่าใช้จ่ายในการดำเนินงานของระบบตลาดเพื่อให้ผลต่อการเพิ่มระดับราคาผู้ผลิตและลดระดับราคาผู้บริโภค
- ค. เพื่อให้เกิดระบบการกำหนดราคาที่ยืดหยุ่นของการกระจายรายได้เป็นพื้นฐาน

ถ้าหากนโยบายการค้าเสรียังคงเป็นนโยบายที่ประเทศไทยยึดมั่นอยู่ การเพิ่มการแข่งขันในการซื้อขายในตลาดเป็นสิ่งจำเป็น เพราะจะนำไปสู่การเพิ่มพูนประสิทธิภาพของตลาด และถ้าหากประสิทธิภาพของตลาดมีมากขึ้น จะส่งผลไปสู่ระบบการกำหนดราคาที่เป็นธรรมแก่ผู้ผลิตและผู้บริโภค ซึ่งในที่สุดก็จะนำไปสู่การปรับปรุงระบบการกระจายรายได้โดยส่วนรวมซึ่งอาศัยกลไกตลาดเป็นเครื่องกำหนดอีกด้วย

การแทรกแซงตลาดโดยตรงจากรัฐบาลดังที่ได้เคยกระทำมาแล้วในรัฐบาลหลายสมัยที่ผ่านมา ได้เป็นที่ประจักษ์โดยทั่วไปแล้วว่า มิใช่วิธีการที่จะปรับปรุงกลไกตลาดเป็นการถาวร หากแต่เป็นการแก้ปัญหาตลาดเพียงชั่วคราวครั้งคราวและขาดหลักการเสมอภาคในด้านการกระจายรายได้ และในที่สุดก็ได้ตระหนักว่าการแทรกแซงตลาดจากรัฐในรูปแบบต่าง ๆ นั้นนอกจากจะไม่ช่วยยกระดับราคาและรายได้ของเกษตรกรแล้ว การแทรกแซงบางอย่างยังกลับทำให้ราคาผู้ผลิตตกต่ำกว่าที่ควรจะเป็นอีกด้วย

การที่จะให้บรรลุวัตถุประสงค์ดังกล่าวข้างต้นนั้นจึงมีโซ่มาจากการแทรกแซงตลาดของรัฐบาลตรงข้ามการพัฒนาและปรับปรุงกลไกตลาด รวมทั้งการปรับปรุงนโยบายของรัฐบาลในทางอ้อม ก็จะสามารถนำไปสู่การเพิ่มพูนประสิทธิภาพของการตลาดได้ ซึ่งในที่สุดก็จะนำไปสู่การเพิ่มการแข่งขันในตลาด และ

การกำหนดราคาที่สัมพันธ์กับความเสมอภาคในการกระจายรายได้ระหว่างเกษตรกรที่มากยิ่งขึ้น แนวทางและมาตรการทางการตลาดที่น่าจะได้มีการพัฒนาหรือปรับปรุงจึงควรจะอยู่ในด้านต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

(1) การพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐานทางการตลาด สิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐานทางการตลาดในที่นี้หมายถึง การสร้างถนนหนทาง โกดังคลังสินค้าในท้องถิ่น ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับราคา เกรดและมาตรฐานสินค้า เครื่องมือในการชั่งตวงวัด และสถาบันตลาดกลางรวมทั้งบริการพาณิชย์ท้องถิ่น สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้เป็นหน้าที่ของรัฐบาลที่จะต้องสนับสนุนให้ขึ้นอย่างเพียงพอ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ถนนหนทาง ข้อมูลข่าวสาร และสถาบันตลาดกลางนับว่ามีความสำคัญอย่างมากในการเพิ่มประสิทธิภาพตลาด รวมทั้งการเพิ่มการแข่งขันในการซื้อการขาย ลำพังเพียงสถาบันตลาดกลางอย่างเดียวก็จะสามารถผลักดันให้เกิดสิ่งอื่น ๆ ที่กล่าวมาแล้วได้ ในปัจจุบันนี้ สถาบันตลาดกลางในประเทศไทยที่มีการจดทะเบียนหรือมีรูปร่างลักษณะการดำเนินงานที่จริงจังอย่างไม่มี แม้ว่าในบางท้องถิ่นที่เป็นชุมทางสินค้าจะมีลักษณะการดำเนินงานคล้ายตลาดกลางอยู่แล้วก็ตาม แต่การดำเนินงานของพ่อค้าเอกชนมักเป็นอิสระต่างคนต่างทำ ทำให้ขาดการดำเนินงานทางการตลาดที่มีระบบ

การจัดตั้งสถาบันตลาดกลางในท้องถิ่นต่าง ๆ ถือว่าเป็นรัฐบาลบริการทางการตลาดที่จะช่วยพัฒนาระบบตลาดให้ดีขึ้น ในปัจจุบันการดำเนินงานทางตลาดของพ่อค้าเอกชน มีลักษณะบางอย่างของการผูกขาดทางทุน ข้อมูลการซื้อขาย ข้อมูลที่ทางราชการรวบรวมได้ ส่วนมากก็มาจากรายงานของพ่อค้าเอกชนซึ่งบางอย่างอาจไม่ถูกต้อง หรือไม่ก็แตกต่างไปจากข้อมูลจากทางคานผลิต และโดยที่ไม่มีตลาดกลางดังกล่าวนี้ ผู้ผลิตส่วนใหญ่จึงมีโอกาสน้อยในการรวมกำหนดราคาของผลิตผลในตลาด การจัดตั้งสถาบันตลาดกลางจึงเป็นแนวทางหนึ่งที่จะช่วยให้ผู้ซื้อผู้ขายในท้องถิ่นได้มีโอกาสมาพบปะซื้อขายและมีส่วนร่วมกันในการกำหนดราคาคาผลิตผล

การปรับปรุงและจัดตั้งสถาบันพัฒนาและกระจายข่าวสารทางการตลาดในท้องถิ่นก็เป็นแนวทางหนึ่งที่จะช่วยสร้างการแข่งขันในตลาด หน้าที่ดังกล่าวนี้อาจเป็นหน้าที่หนึ่งของสถาบันตลาดกลางที่จัดตั้งขึ้นก็ได้ อย่างไรก็ตามการจัดตั้งสถาบันตลาดกลางอาจจำเป็นต้องคำนึงควบคู่ไปกับการพัฒนาค้นอื่น ๆ เช่น การสร้างถนนหนทาง โกดังคลังสินค้า การกำหนดเกรดและมาตรฐานสินค้า ฯลฯ เป็นต้น

การพัฒนากระบวนตลาดของสินค้าที่ตลาดยังมีพัฒนาน้อย ก็เป็นแนวทางหนึ่งของการปรับปรุงสิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐานทางการตลาด มีสินค้าบางประเภท เช่น ผัก ผลไม้ และผลิตภัณฑ์สุสดัตว์ที่ยังไม่มีกรอบมาตรฐานในคุณภาพ ยังไม่ได้มีการจัดเกรดเป็นทางการ และยังไม่มีการกำหนดราคาตามเกรด โดยที่สินค้าเหล่านี้ไ้ทวีความสำคัญขึ้นมาเรื่อย ๆ ทั้งในด้านการผลิต การบริโภคภายในและการส่งออก เฉพาะการบริโภคภายในนั้น ผู้บริโภคควรจะได้มีทางเลือกซื้อได้ตามรสนิยมความพอใจ หรือตามคุณภาพของสินค้า การพัฒนาการจัดเกรดและคุณภาพของผลิตผลเหล่านี้จึงเป็นสิ่งที่ควรจะได้ริเริ่มขึ้น

(2) การพัฒนาการเงินทางการตลาด ในอดีตนโยบายการส่งเสริมการเงินทางการตลาดจากรัฐบาล โดยตรงนั้นกล่าวได้ว่าไม่มีรูปแบบที่เด่นชัด นโยบายสินเชื่อเพื่อการเกษตรส่วนใหญ่เน้นหนักไปทางค้ำเงินเชื่อเพื่อการผลิตซึ่งก็ยังไม่เพียงพอกับความต้องการของเกษตรกรผู้ผลิตอยู่เนืองนิจ ดังนั้นเกษตรกร โดยเฉพาะเกษตรกรรายเล็กจึงหาแหล่งเงินกู้ไ้ยาก หรือไม่ก็ขาดแคลนแหล่งเงินกู้ที่ที่ ส่วนใหญ่จึงต้องพึ่งพ่อค้าคนกลาง ซึ่งต้องเสียดอกเบี้ยสูงหรือถูกผูกพันให้ขายพืชผลในราคาถูก นอกเหนือจากระดับผู้ผลิตแล้ว นโยบายการเงินอื่น ๆ เช่น การส่งเสริมให้เกิดโครงการใบประทวนสินค้าเพื่อการรับฝาก การจำนองและจำนำสินค้า ตลอดจนการใช้นโยบายซื้อลดตัวเงินจากใบประทวนสินค้า เหล่านี้ก็ยังไม่มีปฏิบัติกันแพร่หลาย ทำให้การซื้อการขายไม่คล่องตัวหรือไม่ขยายตัวเท่าที่ควรจะเป็น การพัฒนาการเงินทางการตลาดสำหรับสินค้าเกษตรจึงน่าจะเป็นแนวทางหนึ่งที่จะต้องให้ความสำคัญ

(3) การปรับปรุงและเปลี่ยนแปลงมาตรการทางการตลาดและการค้า ในอดีตมาตรการแทรกแซงตลาดและการค้าของรัฐบาลมีผลทำให้เกิดอุปสรรคแก่การขยายตัวของทางการผลิตและการส่งออกสินค้าเกษตร นโยบายบางอย่างเช่น นโยบายพรีเอมิยมข้าว นโยบายโควตาส่งออก การกำหนดราคาส่งออกขั้นต่ำ การแทรกแซงตลาดในรูปของการพยุงหรือประกันราคา เหล่านี้มีผลทั้งในทางบวกและทางลบ แต่เท่าที่ประจักษ์มานโยบายที่บังเกิดผลในทางลบแก่ผู้ผลิตหรือเกษตรกรก็คือนโยบายและมาตรการทางด้านการส่งออก ซึ่งมักเป็นไปในลักษณะที่ทำให้ตลาดภายในไม่เป็นเครื่องสนับสนุนการผลิตและการส่งออก ดังนั้นนโยบายดังกล่าวจึงน่าจะได้รับบททบทวนเปลี่ยนแปลงหรือยกเลิกไปในที่สุด

(4) หลักเล็งการใช้มาตรการแทรกแซงตลาดโดยตรง จากการตระหนักถึงความไม่สมบูรณ์ของตลาด ประกอบกับข้อมูลเกี่ยวกับการถูกเอารัดเอาเปรียบของเกษตรกรผู้ผลิต นโยบายการปรับปรุงตลาดเกษตรเท่า

ที่ดำเนินมาจึงมักจะเน้นหนักไปในลักษณะที่รัฐเข้าไปดำเนินการเอง ซึ่งการใช้นโยบายเช่นนั้นก็ได้พิสูจน์แล้วว่า จะไม่สามารถแก้ปัญหาเป็นการถาวรได้ เพราะขาดแคลนเงินทุนและอุปกรณ์ทางการตลาด และมาตรการต่าง ๆ ที่รัฐได้ดำเนินการไปล้วนแต่มีมาตรการที่จะปรับปรุงกลไกตลาด หากแต่เป็นการคิดจะลดบทบาทหรือทำลาย กลไกตลาดให้หมดหน้าตาไป เมื่อวัตถุประสงค์เป็นเช่นนั้น จึงกลับกลายเป็นว่าปัญหาการผูกขาดหรือการเอารัดเอาเปรียบเกษตรกรจึงยังไม่ได้รับการแก้ไข กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือว่าการแก้ไขภาวะตลาดโดยการประกันราคาพืชผลก็ดี การออกระเบียบบังคับหรือขอความร่วมมือจากพ่อค้าคนกลางก็ดี ล้วนแต่มีใช่เป็นมาตรการที่จะแก้ปัญหาการเอารัดเอาเปรียบจากพ่อค้าคนกลางได้เพราะพฤติกรรมเช่นนั้น พ่อค้าคนกลางยังสามารถใช้ภูมิปัญญาอยู่ได้ การแก้ไขการผูกขาดตลาดโดยระบบกลไกตลาด เช่น การให้มีสถานที่ซื้อขายที่เปิดเผย มีข่าวสารที่สมบูรณ์ มีถนนหนทางที่สะดวก มีการส่งเสริมการตลาดอย่างใกล้ชิด มีระบบการจัดเก็บและมาตรฐานที่เคร่งครัดรัดกุม รวมทั้งการควบคุมการใช้มาตราซึ่งตรงวัดใหญ่ถูกต้อง เหล่านี้ต่างหากที่จะนำไปสู่การดำเนินงานของกลไกตลาดที่ดีขึ้นหรือสามารถเพิ่มประสิทธิภาพในการซื้อขายได้ ดังนั้นเมื่อปัญหาล่าช้ามีรากฐานมาจากข้อบกพร่องของสิ่งเหล่านี้ การปรับปรุงระบบตลาดจึงควรที่จะเน้นหนักไปที่สิ่งเหล่านี้แทนที่จะดำเนินการแทรกแซงตลาดโดยตรงจากรัฐบาล

สรุป

นโยบายและแนวทางการพัฒนาตลาดเกษตรของไทยที่น่าจะเป็นไปได้ควรจะมีลักษณะที่เป็นการเพิ่มประสิทธิภาพของตลาด เพิ่มการแข่งขันการซื้อขายและเพิ่มความเสมอภาคในการกระจายรายได้โดยระบบราคาที่เกิดจากประสิทธิภาพทางการตลาดที่สูงขึ้น ปัญหาการตลาดเกษตรของไทยที่เป็นมาในอดีตแม้กระทั่งปัจจุบัน ได้แก้ปัญหาทางค่านอบบปรองหรือความไม่เพียงพอของสิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐานและการขาดแคลนระบบการเงินเพื่อการตลาดเป็นสำคัญ การปรับปรุงระบบตลาดโดยเน้นหนักต่อปัญหาเหล่านี้จะเป็นแนวทางการนำไปสู่การเพิ่มพูนประสิทธิภาพทางการตลาดที่เป็นการถาวร ซึ่งในขั้นสุดท้ายจะเป็นกลไกที่จะก่อให้เกิดการขยายตัวของตลาดรวมทั้งการส่งออก การขยายตัวทางอุตสาหกรรม และการเพิ่มระดับรายได้และราคาให้กับเกษตรกรผู้ผลิตได้ นโยบายการแทรกแซงตลาดโดยตรงในรูปของการประกันราคาก็ดี การควบคุมการค้าส่งออกก็ดี ล้วนแล้วแต่เป็นการไม่เสริมสร้างประสิทธิภาพของตลาดหากแต่เป็นการทำให้ระบบกลไกตลาดถูกผลักดันไปในทิศทาง

ที่ไม่สอดคล้องกับภาวะตลาดที่แท้จริงของสินค้า ซึ่งรัฐบาลก็ทำตามที่ปรารถนาคือเกษตรกรผู้ผลิตที่เป็นคนส่วนใหญ่ของประเทศแล้วควรจะหลีกเลี่ยง แต่ควรจะไปสนใจต่อปัญหาที่เป็นรากฐานของปัญหาการตลาดที่แท้จริงมากกว่าคงกล่าวมาแล้ว ความสำเร็จของการปรับปรุงกลไกตลาดในลักษณะดังกล่าว นอกจากจะไม่เป็นการขัดแย้งกับบทบาทของรัฐบาลในระบบการค้าเสรีแล้ว ยังเป็นมาตรการปรับปรุงตลาดที่จะเป็นการเสริมสร้างประสิทธิภาพของตลาดให้สูงขึ้นเป็นการถาวรอีกด้วย.